

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 6 juni 2003

Mål nr

Ö 1092-02

KLAGANDE

Bo Holm, 350301-6937, Kungs Husby, Vålhammar 8823, 745 99 ENKÖPING
Ombud: advokaten Jan Thörnhammar, Narvavägen 32, 115 22 STOCKHOLM

MOTPART

Justitiekanslern, Box 2308, 103 17 STOCKHOLM

SAKEN

Avvisande av talan

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätt, avd. 11, beslut den 5 mars 2002 i mål Ö 6519-00

Hovrättens beslut

se Bilaga

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Med ändring av hovrättens beslut undanröjer Högsta domstolen tingsrättens avvisningsbeslut och visar målet åter till tingsrätten för fortsatt behandling.

Det ankommer på tingsrätten att i samband med målet efter dess återupptagande pröva frågan om rättegångskostnaderna i hovrätten och Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Bo Holm har yrkat att Högsta domstolen i första hand bifaller hans i hovrätten förda talan och i andra hand återförvisar målet till tingsrätten.

Justitiekanslern har bestritt ändring.

Bo Holm har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

SKÅL

Den talan som Bo Holm har väckt mot staten tar sin utgångspunkt i en förvaltningsprocess som anhängiggjordes genom en i december 1991 gjord ansökan om eftertaxering av honom för inkomstären 1985-1987. Målet avgjordes slutligt genom en av Kammarrätten i Stockholm den 11 juni 1998 meddelad dom, som innebar att Bo Holm eftertaxerades och förpliktades att betala ränta och skatte-tillägg. Hans talan mot staten får uppfattas så att han i främsta rummet gör gällande att skattemålet inte avgjorts inom skälig tid, att detta utgjort ett brott mot artikel 6:1 i Europakonventionen och att staten därför är skyldig att ersätta hans skada enligt närmare angiven beräkning.

Bo Holm har i Högsta domstolen framhållit att han inte direkt grundar sin talan på felaktiga beslut av regeringen eller riksdagen. Staten svarar enligt honom strikt – eller objektivt – för skadan i den meningen att han inte behöver styrka de bakomliggande orsakerna och deras samband med den oskäligt långa handläggningstiden i vidare mån än genom att visa att den oskäliga tidsutdräkten inte är hänförlig till honom själv. Vad han i sin stämningsansökan till tingsrätten anförde om att staten inte ordnat domstolssystemet inom förvaltningsrätten så att skattemål avgörs inom skälig tid utgjorde inte någon grund för hans talan utan

snarare en invändning mot ett eventuellt påstående att hög arbetsbelastning och stora målbalanser skulle utgöra ett godtagbart försvar för den långa handläggningstiden.

Enligt artikel 13 i Europakonventionen skall var och en, vars i konventionen angivna fri- och rättigheter kränkts, ha tillgång till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet och detta även om kränkningen förövats av någon under utövning av offentlig myndighet. Denna bestämmelse har i Europadomstolens praxis haft stor aktualitet när det gäller överträdelser mot föreskriften i artikel 6:1 om att domstolsprövning skall äga rum inom skälig tid i fall då den enskilde har rätt till en sådan prövning. I dom den 26 oktober 2000 i målet Kudla mot Polen har Europadomstolen – med viss ändring av tidigare praxis – slagit fast att artikel 13 skall förstås så att den garanterar ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet med avseende på sådana överträdelser (se Danelius i SvJT 2001 s. 178 ff och Crafoord i Europarättslig tidskrift 2001 s. 519 ff).

Det rättsmedel som åsyftas i artikel 13 behöver inte bestå i domstolsprövning. Av Europadomstolens praxis framgår att rättsmedlet inte behöver resultera i ekonomisk gottgörelse. I brottmål anses compensationen i vissa fall kunna bestå i att utgången i målet påverkas till den tilltalades förmån (jfr Danelius a.a. s. 182, Crafoord a.a. s. 528 samt Bratt och Södergren i Europarättslig tidskrift 2000 s. 421). När det gäller mål om skattetillägg – vilka, till skillnad från sådana mål som enbart gäller fastställande av skatt, omfattas av artikel 6 (se Europadomstolen domar den 23 juli 2002 i målen Västberga Taxi AB och Vulic mot Sverige samt Janosevic mot Sverige) - har riksdagen nyligen beslutat att införa en möjlighet att låta skattetillägget helt eller delvis bortfalla vid ett oskäligt långt dröjsmål i proceduren (prop. 2002/03:106, 2002/03:SkU16). Denna förändring har genomförts i det uttalade syftet att tillgodose Europakonventionens krav på

kompensation, när regeln i artikel 6:1 om domstolsprövning inom skälig tid har åsidosatts (prop. 2002/03:106 s. 145 f.).

Det står emellertid klart att gottgörelse till den skadelidande på sådana vägar inte i alla situationer är tillräcklig eller ens möjlig och att det i vissa fall är nödvändigt att frågan om ekonomisk ersättning kan prövas för att Europakonventionens krav på ett effektivt rättsmedel skall bli uppfyllt. För svensk del kan talan mot staten föras under åberopande av bestämmelserna i skadeståndslagen (1972:207) om skadeståndsansvar för det allmänna. Enligt traktaträttsliga principer måste dessa bestämmelser då i den utsträckning det är möjligt tolkas fördragskonformt, vilket kan innebära att vissa i lagmotiv, praxis eller doktrin antagna begränsningar i tillämpningsområdet inte kommer att kunna upprätthållas (jfr Crafoord a.a. s. 547 och rättsfallen NJA 1988 s. 572, 1991 s. 188 och 1992 s. 532).

Det kan vara föremål för diskussion om ett krav på ekonomisk gottgörelse även skulle kunna, i enlighet med vad Bo Holm synes hävda, prövas direkt på grundval av Europakonventionen, för det fall att skadeståndslagen inte skulle anses medge att ersättning kan utgå enligt konventionens principer (jfr Bratt och Södergren, a.a. s. 414 ff). Frågan kan i så fall inte prövas med omedelbar tillämpning av artikel 41 i konventionen som ger Europadomstolen möjlighet att tillerkänna den skadelidande parten skälig gottgörelse, eftersom denna artikel är avsedd som en subsidiär handlingsregel för Europadomstolen med avseende på sådana fall då en medlemsstat inte uppfyllt sina förpliktelser enligt bl.a. artikel 13. Denna artikel innehåller emellertid inte någon positiv bestämmelse om skyldighet att utge gottgörelse utan ställer endast kravet att det i den nationella rättsordningen skall finnas tillgång till ett effektivt rättsmedel. En tillämpning av artikel 13 gentemot staten skulle därför närmast få grunda sig på samma slags resonemang som det som ligger till grund för EG-direktivs s.k. vertikala direkta effekt, dvs. att staten inte till sitt fredande kan åberopa sin egen försummelse att

uppfylla de skyldigheter som följer av konventionen. Huruvida en tillämpning av denna princip (den s.k. estoppel-principen; se t.ex. Melin och Schäder, EU:s konstitution s. 42) kan ske med avseende på de krav som ställs i Europa-konventionen har dock inte varit föremål för bedömning i svensk rättspraxis. Här kan också hänvisas till den diskussion som har förts om möjligheten att föra en ersättningstalan direkt på grundval av bestämmelser i regeringsformen, när rätt till ersättning enligt sådana bestämmelser inte öppnats genom vanlig lag (se t.ex. prop. 1997/98:45 del 2 s. 516).

De nu i all korthet berörda frågorna kan emellertid inte i förevarande sammanhang bli föremål för slutlig bedömning. Målet i Högsta domstolen gäller nämligen endast frågan om den av Bo Holm väckta talan skall tas upp till prövning. Det är inte lagligen möjligt för Högsta domstolen att, som Bo Holm i första hand yrkat, pröva hans talan i sak som första instans, utan målet måste återförvisas till tingsrätten, om avvisningsbeslutet inte blir bestående.

Även om Bo Holms stämningsansökan inte präglades av den tydlighet som skulle ha varit önskvärd, får den i förening med hans svar på tingsrättens frågor tillräckligt klart ha gett uttryck för att han menade att staten redan på grund av sitt ansvar för förvaltningsrättskipningen var ersättningsskyldig för den skada som han ansåg sig ha drabbats av genom dröjsmål och andra fel vid behandlingen av skattemålet och för att han lämnade öppet i vad mån orsaken till felen var att hänföra till bristande organisation eller försummelse av enskilda tjänstemän. Han kan inte därigenom anses ha åberopat felaktiga beslut av regering och riksdag eller underlåtenhet av dessa organ att fatta beslut som en sådan omedelbar grund för sin talan att det funnits anledning att ta upp frågan om att delvis avvisa hans talan enligt 3 kap. 7 § skadeståndslagen. Frågan om Bo Holm har rätt till skadestånd för den påstådda kränkningen av hans rättigheter enligt Europa-konventionen och vilka rättsregler som i så fall skall tillämpas är ett spørsmål

rörande själva saken och borde inte ha tagits upp som en fråga om rättegångshinder. Trots otydligheterna i Bo Holms stämningsansökan kan hans vid tingsrätten väckta talan inte heller anses ha varit så ofullständig att den inte utan väsentlig olägenhet kunnat läggas till grund för rättegång. Avvisningsbeslutet skall därför undanröjas och målet återförvisas till tingsrätten.

Svensson Munck Prupp

Lindeblad Calissendorff

Carlberg Johansson

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Munck (referent), Prupp, Lindeblad och Calissendorff
Föredragande revisionssekreterare: Carlberg Johansson

Fotokopians överensstämmelse
med originalet intygas:

A. Lindeblad